

Jan Gurba

"Mapa grodzisk w Polsce", red. W.
Antoniewicz, Z. Wartołowska,
Wrocław - Warszawa - Kraków 1964 :
[recenzja]

Rocznik Lubelski 8, 253-254

1965

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

R E C E N Z J E

Mapa grodzisk w Polsce

Red. W. Antoniewicz, Z. Wartołowska

Instytut Historii Kultury Materialnej PAN. Wrocław — Warszawa — Kraków 1964,
ss. 68 + mapa poza tekstem

Mapa grodzisk w Polsce jest pierwszym zestawieniem tego rodzaju obiektów dla całego obszaru kraju. Zawiera lokalizację 2312 grodzisk — ziemnych pozostałości po dawnych, zniszczonych fortyfikacjach — zarejestrowanych w kartotece grodzisk Pracowni Polskiego Atlasu Archeologicznego IHKM PAN (dawna Pracownia Inwentaryzacji Grodzisk w Polsce Kierownictwa Badań nad Początkami Państwa Polskiego). Tak duże przedsięwzięcie jest oczywiście opracowaniem zbiorowym¹ kierowanym przez W. Antoniewicza i Z. Wartołowską.

Opracowana na podkładzie mapy fizycznej w podziałce 1 : 1 000 000² stanowi świetną mapę przeglądową, która nie tylko będzie jakby skorowidzem do przygotowywanego katalogu grodzisk polskich, ale i sama służyć ma za podstawę do dalszych badań historycznych. Poza tym należy podkreślić jej duże znaczenie dla celów konserwatorskich, krajoznawczych itp.

Przedstawione na mapie obiekty nie zostały rozwarstwione chronologicznie. Poza przeważającą ilością obiektów wczesnośredniowiecznych z wieków od VI po XVII znajdują się tu mogą stanowiska starsze i młodsze.

Wydawnictwo, poza mapą grodzisk, naniesionych na podkład mapy fizycznej z hydrografią (wraz z nowożytnymi i najnowszymi zmianami spowodowanymi przez rozmaitego rodzaju budowle wodne), zawiera jeszcze zeszyt z tekstem w języku polskim i francuskim, na który składa się słowo wstępne prof. W. Hensla, dyrektora IHKM PAN (s. 7), przedmowa pióra W. Antoniewicza (s. 9) i ogólne uwagi Z. Wartołowskiej o grodziskach na ziemiach Polski (s. 11—19). Nadto w zeszycie zamieszczono alfabetyczny spis grodzisk na ziemiach Polski i skorowidz mapy zestawiony według kryterium pól utworzonych z naniesionej siatki współrzędnych geograficznych.

Jeżeli chodzi o obszar województwa lubelskiego, to mapa stanowi dalszy etap

¹ Autorzy: W. Antoniewicz, M. Brzeska, I. Górka, Ł. Okulicz, L. Paderewska, J. Pyrgała, W. Szymański, T. Wartołowska.

² Nie miejsce tu na krytyczne uwagi odnośnie podziałki mapy i w związku z tym dokładności lokalizacji poszczególnych stanowisk, co miało być założeniem map Polskiego Atlasu Archeologicznego. Przy zastosowaniu w tej podziałce sygnatur o średnicy 2 mm (zakrywającej rzeczywistość płaszczyzną średnicy 2 km) w wypadku wzrastania zagęszczenia stanowisk dochodzić musi, nawet przy przyjęciu ścisłej lokalizacji punktu w centrum koła, do jeszcze większych odchyień. Błąd ten, jeszcze do przyjęcia na terenach płaskich, doprowadza do absurdu na obszarach o dużych różnicach wysokości względnych i (przy zastosowaniu poziomic 0, 25, 75, 100, 150, 200, 250, 300, 400, 500, 700, 1000, itd. m) dochodzi do takich lokalizacji, jak np. grodziska w Babicach, pow. przemyski, gdzie różnica w określeniu wysokości może wynosić ok. 100 m.

w rozwoju wiedzy o grodziskach na tym terenie. Dlatego różni się ona od zestawienia³ publikowanego przez S. Noska w 1957 r. i od następnych zestawień obejmujących część województwa⁴.

Zespół autorski *Mapy grodzisk w Polsce* zebrał nowe materiały oraz zweryfikował częściowo w terenie wcześniejsze dane. Z materiałów opublikowanych przez S. Noska pozostawiono około 2/3 stanowisk, podając za to kilka nawet nigdzie dotychczas nie wzmiankowanych obiektów. Jednakże w ujęciach tego rodzaju nie można sugerować czytelnikowi, że zestawienie obejmuje „pełny stan” zachowanych do naszych czasów grodzisk (s. 13). Na przykładzie Lubelszczyzny wydaje się, że liczba ich może być jeszcze dość znacznie powiększona⁵.

Również należałoby uściślić bardziej samo pojęcie grodzisk (s. 13), gdyż przy czytaniu przedmowy odnosi się wrażenie, że pochodzą one najwyżej z czasów do połowy XIII w. (s. 9). Tymczasem mapa zawiera sporą ilość grodzisk, ściślej, pozostałości ziemnych umocnień — młodszych (np. Typin, pow. tomaszowski, Białka, pow. radzyński i in.). Nie obarcza to naturalnie winą autorów, podkreślających że tylko około 2% wszystkich grodzisk w Polsce zostało zbadanych archeologicznie, lecz wytycza kierunki dla koniecznej dalszej jeszcze ich weryfikacji, jak i uogólnień.

Uwagi te nie pomniejszają zupełnie naukowego znaczenia wydanej *Mapy grodzisk w Polsce*, która jako pierwsza i jedyna tego rodzaju publikacja, na pewno stanowić będzie podstawę do dalszych prac badawczych. Warto byłoby wydać ją z krótkim komentarzem popularnonaukowym z myślą o regionalistach i krajoznawcach.

Jan Gurba

I. Górska, L. Paderewska, J. Pyrgała, W. Szymański

Badania archeologiczne w Polsce w latach 1944—1964

Wstęp W. Hensel. Instytut Historii Kultury Materialnej PAN. Wrocław — Warszawa — Kraków 1965, ss. 51 + mapa poza tekstem

Sygnalizowane tu wydawnictwo daje przegląd najważniejszych badań archeologicznych w 20-leciu Polski Ludowej. Obok krótkiego wstępu, w którym prof. W. Hensel, dyrektor IHKM PAN przedstawił rozwój polskiej archeologii w latach

³ S. Nosek *Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sec. F, 1951, fasc. 6 (druk 1957), s. 349—367, 429—431, mapa XI; por. tegoż *Zagadnienie Grodów Czerwieńskich na tle badań nad milenium Polski*. W: *Spis wykładów na rok akademicki 1952/53*. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin 1953, s. 22—23.

⁴ Z. Wardołowska *Gród Czerwieński Sutiejsk na pograniczu polsko-ruskim*. „Światowit” 1958 nr 22, s. 19 i n., mapki, ryc. 12, 13; F. Persowski *Studia nad pograniczem polsko-ruskim w X—XI wieku*. Wrocław — Warszawa — Kraków 1962, *Indeks miejscowości*, s. 115—151, mapa. Por. także T. Wąsowicz *Uwagi w sprawie osadnictwa wczesnośredniowiecznego na Lubelszczyźnie*. „Archeologia Polski” 1961, z. 6, s. 203—253.

⁵ Por. choćby inwentaryzację zabytków jednego powiatu chełmskiego wykonaną przez S. Skibińskiego (*Zabytki archeologiczne powiatu chełmskiego*. W: *Ziemia chełmska*. Lublin 1961, s. 140—152) i ogłaszane często przez niego materiały inwentaryzacyjne w dziale *Odkrycia* „Wiadomości Archeologicznych”.